

PLUTARCHO ALEKSANDRAS: INTERPRETACIJOS PROBLEMAS

Nijolė Juchnevičienė

Vilniaus universiteto Klasikinės filologijos katedros docentė

Ἡ τε γὰρ τύχη ταῖς ἐπιβολαῖς ὑπέικουσα
τὴν γνώμην ἰσχυρὰν ἐποίησεν, καὶ τὸ θυμοειδὲς
τῶν πραγμάτων ὑπεξέφερε τὴν φιλονεικίαν
ἀήτητον, οὐ μόνον πολεμίους, ἀλλὰ καὶ
τόπους καὶ καιροὺς καταβιαζομένην
(Plut. *Alex.* 26. 13).

Šių laikų išsilavinusį žmogų greičiau nustebintų ne emociingas ir net patetiškas Aleksandro veiklos ir asmenybės vertinimas, o santūrus ar abejingas požiūris į jį. Galime suvokti, kad J. Droyseno egzaltuotai Aleksandro vizijai¹ susiformuoti įtakos turėjo paties autoriaus, tada dar visai jauno žmogaus, pažiūros, smarkiai paveiktos hegeliškojo idealizmo, bet vis dėlto tokiam požiūriui į Aleksandrą jis liko ištikimas ir būdamas jau garbaus amžiaus². J. Droyseno idėjos turėjo lemiamos įtakos vokiečių klasikinės filologijos mokyklai (J. Kaerstui, K. J. Belochui, C. Schneideriui ir kitiems)³. Ir nors dabar Droyseno helenizmo kultūros modelis yra dekonstruojamas, Aleksandro figūra iki šiol laikoma helenizmo epochos

chronologine gaire. Rašantieji apie Aleksandrą neišvengiamai pereina į kitą stiliaus registrą; net kritiniuose ar moksliniuose informaciniuose leidiniuose suskamba romantiškos intonacijos⁴. Šią situaciją gerai atspindi pirmieji *Aleksandro gyvenimo* leidėjo Roberto Flacelière išanginio straipsnio žodžiai: *En moins de treize années, entre son avènement au trône de Macédoine à vingt ans et sa mort à moins de trente-trois ans, Alexandre, fils de Philippe, change la face du monde*⁵.

Tiesą sakant, Aleksandro asmenybė ir jo veikla nė kiek nemažiau žavėjo ir stebino Antikos žmones, pradėdant jau nuo jo amžininkų ir bendražygių, Aleksandro dvaro istoriko Aristotelio sūnėno Kalisteno, Aleksandro svarbių darbų patikėtinio, greičiausiai inžinieriaus ar architekto⁶, Aristobulo, Aleksandro dvaro valdytojo (εἰσαγγελεύς) Chareto, Aleksandro laivyno vado Onesikrito, kurių istoriniai veikalai yra pagrindinis Plutarcho istorinės informa-

¹ Veikale *Geschichte Alexanders der Grossen* (Leipzig, 1931), kurį J. G. Droysenas parašė būdamas dvidešimt penkerių, Aleksandras vaizduojamas kaip antžmogis, Istorijos ir Dievo įrankis, kurio veikla sudarė prielaidas monoteizmui plisti. Krikščionybės plitimas buvo skatinamas dėl Aleksandro veiklos susiformavusių kultūrinių bei socialinių vektorių.

² Plačiau žr. Bosworth, 2006, 10.

³ Plačiau žr. Shipley, 2005, 1–3.

⁴ Plg. *OCD*, 1979, 41: *Alexander was undoubtedly the greatest general of his race and probably of antiquity.*

⁵ Flacelière, „Notice“, 2, in: Plutarque, *Vies*, t. IX (*Aleksandre–César*), texte établi et traduit par Robert Flacelière et Émile Chambry, Paris: Les Belles Lettres, 1975, 1–29.

⁶ Žr. Hamilton, 1969, LIV.

cijos šaltinis. Ne visi Antikos šaltiniai buvo palankūs Aleksandriui, kai kuriuose jis buvo vaizduojamas kaip tironas, visko pasiekęs tik dėl palankaus jam likimo. *Aleksandro gyvenime* Plutarchas remiasi abiem tradicijomis, 23 istorikų kūriniais⁷, *Efemeridėmis* (Aleksandro žygio dienoraščiais) ir trisdešimčia vadinamųjų *Aleksandro laiškų*⁸. Beveik visi Plutarcho naudoti šaltiniai neišlikę iki mūsų laikų, tačiau reikia pripažinti, kad Antikoje Aleksandro gyvenimas buvo labai gerai paliudytas. Skirtingai nei kitose biografijose, pagrindinė problema buvo būtent informacijos gausumas, tačiau ir čia Plutarchas lieka ištikimas savo principui pirmiausia remtis chronologiškai anksčiausiais šaltiniais (Hamilton, XLVII). Pasirinkdamas vieną ar kitą įvykio versiją ar bandydamas suderinti skirtingas to paties įvykio interpretacijas, Plutarchas paprastai vadovaujasi τὸ εἰκός (galimumo, tikėtimumo) kriterijumi, pirmiausia pasirinkdamas tokius pasakojimus, kurie iliustruoja jo paties pasaulėžiūrą, atitinka Plutarcho susidarytą nuomonę apie aprašomą veikėją ir jo supratimą, kaip žmogus konkrečioje situacijoje turėtų elgtis⁹. Jam įdomus ne grynas istorinis faktas, bet charakteris, kuris geriausiai atsiskleidžia kasdienybės fone ir atsitiktinai išsprūdusiuose posakiuose¹⁰.

⁷ Aristobulas (cituojamas 6 kartus), Charetas (6 kartus), Onesikritas (cituojamas 6 kartus), Kalistenis (3 kartus), Eratostenas (2 kartus), Duridas (2 kartus); po kartą cituojami Antigenas, Antikleidas, Aristoksenas, Kleitarchas, Dinonas, Hegesijas, Hekatajas Eretrijietis, Herakleidas, Hermipas, Istras, Filipas iš Chalkidikės, Filipas iš Teangelų, Filonas, Polikeitas, Ptolemajus, Sotionas, Teofrastas (smulkiau žr. Hamilton, 1969, XLIX).

⁸ Plutarchas buvo įsitikinęs jų autentiškumu. Nors autentiški laišakai tikrai buvo žinomi, tame rinkinyje, kuriuo naudojosi Plutarchas, didesnė dalis buvo fiktyvių.

⁹ Smulkiau žr. Wardman, 1974, 160–161.

¹⁰ Apie tai pasakoma Aleksandro ir Cezario gyve-

Todėl Plutarchas nesigilina į istorinio laikotarpio politinį kontekstą, karinių kampanijų strategijos ir taktikos subtilybes, kartais sąmoningai ignoruoja chronologiją ir netgi faktus, jeigu jie prieštarauja Plutarcho susidarytai nuomonei¹¹. Anot Plutarcho, istorija yra bevėrtė (ἄχρηστος), jeigu ji vien fiksuoja faktus, nesigilindama į veikėjų sielos būseną (*Nic.* 1); faktai, kurie yra labai svarbūs istorikui, nedomina jo paties kaip biografo¹². Plutarchui, panašiai kaip Naujajųjų laikų Aleksandro istorikui Robinui Lane'ui Foxui, istorija susideda iš žmonių nuotaikų, jausmų ir neišsipildžiusių lūkesčių¹³. Tačiau *gyvenimuose* politikai grupuojami ne tik pagal charakterio (ἦθος) panašumą, bet ir pagal panašiai susiklosčiusią karjerą, grįstą asmeniniu apsisprendimu (προαίρεσις) ir veiksmis (πράξεις). **Plu-**

nimų įžangoje: [...] *Aš rašau ne istoriją, o gyvenimo aprašymus. Nepaprasti žygiai ne visuomet aiškiausiai parodo žmonių dorybes ar ydas. Dažnai nereikšmingas poelgis, žodis ar pokštas daugiau atskleidžia žmogaus charakterį nei kruvinausias kautynės, didžiausi mūšiai ar miestų apsupimai. [...] man tebūnie leista žvilgtelėti giliau į dvasios bruožus ir pagal juos pavaizduoti šių abiejų vyrų gyvenimą, kitiems paliekant jų garsius žygius ir kovas (Alex. 1).* (Čia ir toliau cituojamas A. Kašinskaitės vertimas.)

¹¹ Iškalbingai tokią nuostatą iliustruoja *Solono gyvenimo* fragmentas: Τὴν δὲ πρὸς Κροίσιον ἔντευξιν αὐτοῦ δοκοῦσιν ἔνιοι τοῖς χρόνοις ὡς πεπλασμένην ἐξελέγχειν· ἐγὼ δὲ λόγον ἔνδοξον οὕτω καὶ τοσοῦτους μάρτυρας ἔχοντα καί, ὃ μείζον ἔστι, πρέποντα τῷ Σόλωνος ἦθει καὶ τῆς ἐκείνου μεγαλοφροσύνης καὶ σοφίας ἄξιον, οὐ μοι δοκῶ προήσθεσθαι χρονοκοῖς τισι λεγομένοις κανόσιν, οὐς μυρῖοι διορθοῦντες ἄκρι σημερον εἰς οὐδὲν αὐτοῖς ὁμολογούμενον δύνανται καταστήσαι τὰς ἀντιλογίας (*Sol.* 27, 1; cituojama pagal leidinį *Plutarque, Vieš*, 1968).

Daugiau apie Plutarcho darbą su istoriniais šaltiniais žr. Stadter, 1965, 125–140; Russell, 1963, 21–28.

¹² Daugiau žr. Juchnevičienė, 2005, 20.

¹³ *The past, like the present, is made up of seasons and of faces, feelings, disappointments and things seen* (Lane Fox, 1986, 11).

tarchas pritarė peripatetikų nuomonei, kad charakteris pirmiausia išryškėja veiksmuose (Dihle, 1956, 60). Charakterio, ἦθος, pagrindą sudaro nekintama atsinešta duotybė, φύσις (prigimtis), pasireiškianti žmogaus įpročiuose, pasikartojančiuose veiksmuose, reakcijose į įvykius. Φύσις nekinta, tačiau charakteris gali keistis, formuojamas παιδεία ir λόγῳ. Plutarcho βίοι ir atspindi vidinę herojaus dinamiką nuo vaikystės iki mirties, atsiskleidžiančią jo veiksmuose. Tai atitinka paties biografo προαίρεσις – savo paties ir skaitytojo sielos tobulinimą, dorovės (ἀρετή) ugdymą¹⁴.

Plutarcho Graikijos politikų galerijoje dominuoja klasikinio laikotarpio politikai: Temistoklis, Aristidas, Kimonas, Periklis, Nikijas, Demostenas, Fokionas, Lisandras, Agesilajas, Epameinondas, Pelopidas, Dionas, Timoleontas; prie jų galima priskirti ir vėlyvosios archaikos, arba ankstyvosios klasikos atstovą Soloną. Tesėjas ir Likurgas priklauso archajiniam laikotarpiui. Iš margos ir ekscentriškos helenistinių karalių ir karaliukų galerijos Plutarchas pasirinko tik Aleksandrą, Eumena, Pirą ir Demetriją¹⁵.

¹⁴ Ἐμοὶ [μὲν] τῆς τῶν βίων ἀψασθαι μὲν γραφῆς συνέβη δι' ἐτέρουσ, ἐπιμένειν δὲ καὶ φιλοχωρεῖν ἤδη καὶ δι' ἑμαυτόν, ὥσπερ ἐν ἐσόπτρῳ τῇ ἱστορίᾳ πειρώμενον ἀμῶς γέ πως κοσμεῖν καὶ ἀφομοιοῦν πρὸς τὰς ἐκεῖνων ἀρετὰς τὸν βίον (*Aem.* 1.1); panašiai *Per.* 1. 3–4: [...] χρῆ διώκειν τὸ βέλτιστον, ἵνα μὴ θεωρῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ τρέφῃται τῷ θεωρεῖν. ὥς γὰρ ὀφθαλμῷ χροῖα πρόσφορος, ἦς τὸ ἀνθρῶν ἅμα καὶ τερπνὸν ἀναζωπυρεῖ καὶ τρέφει τὴν ὄψιν, οὕτω τὴν διάνοιαν ἐπάγειν δεῖ θεάμασιν ἂ τῷ χαιρεῖν πρὸς τὸ οἰκεῖον αὐτῆν ἀγαθὸν ἐκκαλεῖ. ταῦτα δ' ἔστιν ἐν τοῖς ἀπ' ἀρετῆς ἔργοις, ἃ καὶ ζῆλόν τινα καὶ προθυμίαν ἀγωγὸν εἰς μίμησιν ἐμποιεῖ τοῖς ἱστορήσασιν [...].

¹⁵ Demetrijas kartu su Antonijumi reprezentuoja odiozinį politiko tipą, taigi, kartu su Agido ir Kleomeno biografijomis jų gyvenimai sudaro išskirtinę biografijų grupę. Išsamiau apie veikėjų atrankos principus žr. Averincev, 1973, 176–189; Barrow, 1967, 51–53.

Aleksandro gyvenimas užima išskirtinę vietą Plutarcho gyvenimų rinkinyje; tai viena iš ilgiausių Plutarcho sukurtų biografijų.

Aleksandro ir Cezario gyvenimų porą Plutarchas kūrė būdamas brandaus amžiaus¹⁶. Ši pora neturi formaliosios palyginimo dalies (σύγκριστις). Nors jos neturi dar trys gyvenimų poros¹⁷, būtent šioje išskirtinių ir prieštarų vertintų asmenybių poroje palyginimo labiausiai pasigendama. Plutarcho biografijų poroms būdinga kompozicinė simetrija: formaliai struktūrinę vienovę, be kitų teksto elementų, dažniausiai pabrėžia vienas kitą papildantys prooimion ir σύγκριστις¹⁸. Iki šiol lieka nepaneigta K. Zieglerio hipotezė, kad yra prarasta Aleksandro gyvenimo pabaiga; dar anksčiau Niebuhras spėjo, kad trūksta Cezario gyvenimo pradžios¹⁹.

Skirtingai nei kitų biografijų įžangose, šių dviejų politikų sugretinimo Plutarchas nemotyvuoja, nes Aleksandro lyginimas su Cezariu jau buvo tapęs τόπος κοινός²⁰; jie jau seniai buvo įsitvirtinę graikų ir romėnų istorijos „panteone“ (Averincev, 213). Taigi Plutarchas neperžengia susiklosčiusios tradicijos rėmų ir prie sumanytos Aleksandro

¹⁶ **Tarp 110 ir 115 metų, likus maždaug penkeriems metams iki Plutarcho mirties** (Hamilton, 1969, XXXVII).

¹⁷ *Fokionas ir Katonas Jaunesnysis, Pyras ir Marijus, Temistoklis ir Kamilas.*

¹⁸ **Kita vertus, kai kurios poros gali neturėti formalios įžangos, bet dažniausiai turi palyginimą. Nei įžangos, nei palyginimo neturi Temistoklis ir Kamilas.** Kiti kompoziciniai elementai – kalbinis-stilistinis bei tematinis lygmuo (ἦθος, politinės karjeros ir tūchi panašumai). Išsamiau žr. Averincev, 1973, 213–216.

¹⁹ Apie tai žr. Hamilton, 1969, 217.

²⁰ Juos lygino jau Ciceronas (*Attic.* XII, 40. 2), Vėlėjus Paterkulas (II, 41. 2). Žr. apie tai Averincev, 1973, 225; 251, 9.

biografijos natūraliai prišlieja Cezario gyvenimą, tačiau jo santykis su šiais istorijos teatro²¹ veikėjais yra nevienodas.

Aleksandro asmenybe ir veikla Plutarchas susidomėjo dar jaunystėje²². Aleksandro asmenybės bruožai ir jo veikla aptariami dviejose išlikusiose retorinėse kalbose, bendrai vadinamose *De Alexandri Magni fortuna aut virtute* (A ir B). Jose atsispindi Plutarcho absoliutus susižavėjimas Aleksandro *grandeur morale* (Flacelière, 1975, 3), ir būtent dėl to jos dažniausiai laikomos vienu pirmųjų Plutarcho epideiktinių kūrinų, nors nemažai yra manančių, kad šių kalbų rašymo tikslas buvo apginti Aleksandrą nuo stoikų, kinikų ar peripatetikų mokyklų kritikos ir įrodyti, kad Aleksandras tapo didis dėl savosios aretė, o ne palankaus likimo²³. Pirmoje kalboje Aleksandras vaizduojamas ne tik kaip geriausias visų laikų karo vadas, bet ir kaip didžiausias iš visų filosofų, nes jis įgyvendino filosofijos teoriją praktikoje, civilizuodamas barbarų pasaulį (328 A– B)²⁴. Jo iškili ir didinga

dvasia sugebėjo valdyti silpną kūną ir jis atliko tai, ko nesugebėjo atlikti nė vienas žmogus, sykiu įveikdamas likimą, kuris jam tikrai nebuvo palankus (327 A: Τύχης ἀνταγωνιζομένης οὐ συμμαχούσης). Kiti karaliai (Darėjas, Sardanapalas, Ochas, Artakserksas) iškilo tik palankiai susiklosčius likimui, o Aleksandras pats kovojo dėl savojo likimo. Jo asmenyje puikiai derėjo drąsa ir teisingumas, šaunumas ir gailėstingumas, dosnumas ir taupumas, jausmai ir blavius protas (332 D: ἰδεῖν γοῦν ἔστιν ἐν Ἀλεξάνδρῳ τὸ μὲν πολεμικὸν φιλόανθρωπον, τὸ δὲ πρᾶον ἀνδρῶδες, τὸ δὲ χαριστικὸν οικονομικόν, τὸ δὲ θυμικὸν εὐδιάλλακτον, τὸ δ' ἔρωτικὸν σῶφρον, τὸ δ' ἀνειμένον οὐκ ἀργόν, τὸ δ' ἐπίπονον οὐκ ἀπαραμύθητον).

Antroje kalboje, kuri yra tarsi pirmosios papildymas (333 D: Διέφυγεν ἡμᾶς, ὡς ἔοικε, χθὲς εἰπεῖν [...]), Plutarchas dar išsamiau plėtoja **τύχη motyvą, pabrėždamas**, kad Aleksandras viską pasiekė tik dėl savo aretė. Pats likimas pirmiausia turi būti palankus Aleksandriui, nes tik jo dėka **τύχη atrodo esanti neįveikiama, teisinga ir didi** (336 E: καὶ γὰρ ἔνδοξος ἐν ἐκείνῳ καὶ ἀήττητος καὶ μεγάλῳ φρον καὶ ἀνύβριστος καὶ φιλόανθρωπος); net jei

²¹ Plutarcho požiūris į istorinio pasakojimo dramatinumą, kuris būdingas pirmiausia „tragiškosios“ istoriografijos atstovams, yra labai kritiškas. Anot jo, užuot apeliavusi į sveiką protą, tragedija pirmiausia apeliuoja į žmogaus jausmus. Teatrališkumas Plutarcho siejamas su tuo, kas fiktyvu, pramanyta (de Lacy, 1951, 160). Tačiau gyvenimuose ir pats Plutarchas neišvengia pasakojimo dramatinizavimo, gana dažnai biografijų herojai vaizduojami kaip tragedijų veikėjai (žr. smulkiau Juchnevičienė, 2004, 51–53). Aleksandro gyvenimas Plutarcho kalboje *De Alexandri virtute B* yra palyginamas su didingos tragedijos veiksmu (344 E: τίς οὖν οὐκ ἂν εἴποι τότε παρῶν ἀκίνδυνος θεατῆς, ὅτι Τύχης μέγαν ἀγῶνα κατ' Ἀρετῆς θεᾶται [...])

²² Anot C. A. Gibsono, Aleksandras buvo viena iš nedaugelio ir, ko gero, paskutinė helenistinio laikotarpio istorinė figūra, įtraukta į privalomą retorinio išsilavinimo programą (Gibson, 2004, 126 – 129).

²³ Smulkiau žr. Hamilton, 1969, XXIX–XXXIII.

²⁴ [...] ὅτι δηλαδὴ περὶ συλλογισμῶν οὐδὲν οὐδὲ περὶ ἀξιομάτων ἔγραψεν, οὐδ' ἐν Λυκείῳ περιήπατον

συνέσχεν οὐδ' ἐν Ἀκαδημείᾳ θέσεις εἶπεν τούτοις γὰρ ὀρίζουσι φιλοσοφίαν οἱ λόγον αὐτὴν οὐκ ἔργον νομίζοντες, καίτοι γ' οὐδὲ Πυθαγόρας ἔγραψεν οὐδὲν οὐδὲ Σωκράτης οὐδ' Ἀρκεσίλαος οὐδὲ Καρνεάδης, οἱ δοκιμώτατοι τῶν φιλοσόφων· καὶ οὐκ ἠσχολοῦντο περὶ πολέμους ἐκείνοι τηλικούτους, οὐδὲ βασιλεῖς βαρβάρους ἡμεροῦντες οὐδὲ πόλεις Ἑλληνίδας ἐγκτιζόντες ἀγροῖς ἔθνεσιν οὐδ' ἄθεσμα καὶ ἀνήκοα φύλα νόμους διδάσκοντες καὶ εἰρήνην <τὴν γῆν> ἐπήρσαν, ἀλλὰ καὶ σχολάζοντες τὸ γράφειν παρίεσαν τοῖς σοφισταῖς. πόθεν οὖν ἐπιστεύθησαν ἐκείνοι φιλοσοφεῖν; ἀφ' ὧν εἶπον ἢ ἀφ' ὧν ἐβίωσαν ἢ ἀφ' ὧν ἐδίδαξαν. ἀπὸ τούτων κρινέσθω καὶ Ἀλέξανδρος ὀφθήσεται γὰρ οἷς εἶπεν οἷς ἔπραξεν οἷς ἐπαίδευσεν φιλόσοφοις.

Aleksandras tapo didis tik dėl likimo, tai jis yra dar didingesnis, nes puikiai pasinaudojo jam suteikta galimybe. Visas Aleksandro gyvenimas iliustruoja āreτή kovą su τύχη (τίς οὖν οὐκ ἂν εἶποι τότε παρῶν ἀκίνδυνος θεατῆς, ὅτι Τύχης μέγαν ἀγῶνα κατ' Ἄρετῆς θεᾶται; B, 344 E).

Aleksandro gyvenimo centre taip pat yra ne išpūdingi žygiai ar didingi mūšiai, bet Aleksandro charakteris. Jis puikiai atitinka vieną iš Plutarcho naudotų biografių veikėjų atrankos kriterijų – tai žmonės, išsiskiriantys savo dvasios didybe, μεγαλοψυχία. Aleksandro neabejotinai didi prigimtis (μεγάλη φύσις) yra vienas iš *gyvenimo* leitmotyvų²⁵. Šioje, kaip ir porinėje Cezario biografijoje, Plutarchą labiausiai domina iškilios asmenybės gyvenimo tikslo (προαίρεσις), moralinio apsisprendimo (ἀρετῆ) ir likimo (τύχη) sankirtos. Aišku, būdamas jau brandaus amžiaus Plutarchas į jaunąjį savo herojų žvelgė daug santūriau. Biografijoje likimas tiesiogiai įvardijamas retai (9.9; 63.3; 20.7; 26.17), kartais Aleksandras laimi ir dėl sėkmingai susiklosčiusių aplinkybių, kartais jam tenka pasipriešinti likimui, tačiau iš esmės Plutarchas lieka ištikimas savo nuostatai, kad viską Aleksandras pasiekė tik savo āreτῆ²⁶. *Gyvenime* Aleksandro

portretas nėra tapytas vien šviesiomis spalvomis, tačiau jo vertinimas išlieka iš esmės teigiamas. Aleksandru būdinga σωφροσύνη, ἐγκράτεια (21.11; 30.10), herojiškoji āreτῆ (5.5: ἀρετὴν καὶ δόξαν), nepralenkta drąsa ir bebaimiškumas (11.3: τόλμη καὶ μεγαλοφροσύνη), φιλοτιμία (5.6; 7.7; 34.2), Aleksandras yra orus (4.8), kilnus ir dosnus (12; 21; 23.9; 39.1), netrokštantis nei malonumų, nei turtų (5.5), ištikimas draugas ir bendražygis (41; 23.5–6), garbingas (31.12) ir nepralenktas karo vadas (20.7), išsiskyręs iš kitų didele įgimta filosofijos meile (8.5). Nors Plutarchas ir stengiasi objektyviai fiksuoti neigiamus Aleksandro charakterio bruožus²⁷, jo klaidas ir nusikaltimus²⁸, tačiau daugeliu atvejų mėgina Aleksandro veiksmus pateisinti²⁹. *Gyvenimo* pradžioje pažymima, kad Aleksandras buvo karštas, užsidegantis (θυμοειδής) žmogus³⁰. Plutarchas pripažįsta, kad Aleksandro charakteris per dešimt sunkaus žygio metų smarkiai pasikeitė³¹,

²⁷ 52. 4: ἐξίστατο τοῦ φρονεῖν; χαλεπὸς ἦν καὶ ἀπαραίτητος; 57.3: φοβερός ἦν.

²⁸ 49–57; 59.7; 62. 6–7; 67.8.

²⁹ Ὅλας δὲ καὶ τὸ περὶ Κλεῖτον ἔργον ἐν οἴνῳ γενόμενον καὶ τὴν πρὸς Ἰνδοῦς τῶν Μακεδόνων ἀποδελίασιν, ὥσπερ ἀτελεῖ τὴν στρατείαν καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ προεμένων, εἰς μὴν ἀνήγε Διονύσου καὶ νέμεσιν (13. 4); Οὐ πολλῶ δ' ὕστερον συνηχέθη καὶ τὰ περὶ Κλεῖτον, οὕτω μὲν ἀπλῶς τυθομένοις τῶν κατὰ Φιλῶταν ἀγριώτερα λόγῳ μέντοι συντιθέντες ἅμα καὶ τὴν αἰτίαν καὶ τὸν καιρὸν, οὐκ ἀπὸ γνώμης, ἀλλὰ δυστυχία τινὶ ταῦθ' εὐρίσκομεν πεπραγμένα τοῦ βασιλέως, ὀργὴν καὶ μέθην πρόφασιν τῷ Κλεῖτον δαίμονι παρασχόντος (Alex. 50.1).

³⁰ Taip Aleksandras apibūdinamas 2.5; 4.7; 26.14, tačiau vargu ar šią ypatybę būtų galima laikyti Aleksandro asmenybės ašimi, kaip kartais teigiama (žr. Hamilton, 1969, LXIII–LXIV); tokiu epitetu yra apibūdinami dar apie septyniolika pagrindinių ar antraeilių kitų biografių veikėjų.

³¹ Alex. 52. 7: Τοιοῦτοις τισὶ λόγοις χρῆσάμενος, ὁ Ἀνάξαρχος τὸ μὲν πάθος ἐκούφισε τοῦ βασιλέως, τὸ

²⁵ Ši Aleksandro savybė, kaip ir herojiškasis garbės (δόξα – 5.5; 13.4; 42.4) troškimas, anot Plutarcho, išryškėjo jau vaikystėje (4.8–9).

²⁶ Alex. 17.6: ἡ δὲ τῆς Παμφυλίας παραδρομὴ πολλοῖς γέγονε τῶν ἱστορικῶν ὑπόθεσις γραφικὴ πρὸς ἐκπληξιν καὶ ὄγκον, ὡς θεῖα τινὶ τύχη παραχωρήσασαν Ἀλεξάνδρῳ τὴν θάλασσαν, ἄλλως αἰεὶ τραχείαν ἐκ πελάγους προσφερομένην, σπανίως δὲ ποτε λεπτοῦς καὶ περιηχεῖς ὑπὸ τὰ κρημνώδη καὶ παρερωγῶτα τῆς ὀρεινῆς πάγου διακαλύπτουσιν. **ἤλοι δὲ καὶ Μένανδρος**, ἐν κωμῳδίᾳ παίζων πρὸς τὸ παραδόξον [...]. αὐτὸς δ' Ἀλέξανδρος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς οὐδὲν τοιοῦτον τερατευσάμενος, **ὁδοποιῆσαι φησὶ τὴν λεγομένην Κλίμακα** καὶ διελθεῖν ὀρήσας ἐκ Φασηλίδος.

bet aiškina tai tuo, kad Aleksandru šlovė (δόξα) buvo svarbiau nei karaliaus valdžia ar net gyvenimas³².

Būtent šiuo aspektu Plutarcho Aleksandras, daug kuo panašus į Cezarį³³, nuo pastarojo labiausiai skiriasi: pagrindinis Cezario tikslas (προαίρεσις) – kuo didesnės valdžios ir galios valstybėje uzurpavimas, „tironiški siekiai“ (Caes. 4.8 – τυραννική διάνοια; 6.3 – τυραννίδα πολιτεύεσθαι; 30.2 – τύραννον; 33. 6 – τυραννίδα ; 57.: – τοῦτο δ' ἦν ὁμολογουμένη [μὲν] τυραννίς)³⁴. Būtent šiam pagrindiniam gyvenimo tikslui pasiekti ir yra pasitelkiamos visos charizmatiškosios Cezario būdo savybės, jis siekia *pirkti trumpalaikę ir nepastovią šlovę* (5.8). Siekdamas šio tikslo Cezaris numoja ranka net į valstybės stabilumą. Tai geriausiai iliustruojama Lutacijaus Katulo žodžiais: *Lutacijus Katulas, įtakingiausias tų laikų romėnas, atsistojęs pasakė kalbą prieš Cezarį, ištardamas šiuos žinomus žodžius: „Ne po pamatais pasikas-*

damas, bet jau mašinomis Cezaris griauina valstybę“ (Caes. 6.6).

Cezaris, be abejo, nuo pat biografijos pradžios yra vaizduojamas kaip lyderis, bet labai abejotinos reputacijos. Jis mielai aukoja savo principus ir imasi politinių vingrybių, klastos ir apgaulės, jei jam tai naudinga (Caes. 13.3: *Sugrižęs į Romą, jis tuojau griebėsi politinės gudrybės ir apgavo visus, išskyrus Katoną [...] šituo savo darbu, kuris atrodė toks garbingas, nepastebimai įvykdė valstybės perversmą*; pan. 7–8; 10; 14.16 ir kt.). Tik pasakojime apie karus su galais matome kitokią Cezarį: [...] ὥσπερ ἄλλην ἀρχὴν λαβόντος αὐτοῦ καὶ καταστάντος εἰς ἐτέραν τινὰ βίου καὶ πραγμάτων καινῶν ὁδόν [...] (Caes. 15.1). Jis, panašiai kaip Aleksandras, išplėtė imperiją *už žinomo pasaulio ribų* (Caes. 23.3). Čia Cezaris daug kuo primena Aleksandrą, kuriam siekė prilygti (Caes. 11.6), panašiai kaip ir Aleksandras siekė prilygti Achilui (Alex. 15.8–9). Abiejų veikėjų pasirinkti imitacijos modeliai gerai iliustruoja Plutarcho pasakojamųjų strategijų lankstumą: tiek vienoje, tiek kitoje biografijoje išsitrina ribos tarp istorijos ir fikcijos, ypač abiejų *gyvenimų* pabaigoje.

Anot Chr. Pellingo (Pelling, 1997, 216), šių abiejų gyvenimų pabaigoje jų herojai atsiskleidžia kaip tragiškos asmenybės, jų mirties aplinkybės ir jų žmogiškųjų palaičių likimas primena tragedijos peripetiją. Jie patys savo veiksmis nusipelnė tokios gyvenimo pabaigos: Aleksandrą, jau tapusį oikumenės valdovu, sužlugdo tos pačios jo būdo savybės, kurios jam padėjo tapti tokiu valdovu; Cezarį sužlugdo jo pasirinktas savo politinių tikslų siekimo būdas, anksčiau atrodęs labai patogus ir veiksmingas.

δ' ἦθος εἰς πολλὰ χαυνότερον καὶ παρανομώτερον ἐποίησεν [...].

³² Alex. 42. 4: [...] ἄτε δὴ τὴν δόξαν ἀντὶ τοῦ ζῆν καὶ τῆς βασιλείας ἠγαπηκώς.

³³ Cezaris pasižymi tokia pat beatodairiška drąsa, kaip ir Aleksandras, ir taip pat narsiai meta iššūkį likimui (Caes. 2; 5; 6; 7), yra nepaprastai atkaklus (Caes. 7), malonus ir dosnus savo šalininkams (Caes. 4; 5), puikus karo vadas (Caes. 23; 24; 27 kt.), mėgstamas savo karių (Caes. 37) bei rodantis pastariesiems pavyzdį (Caes. 15–16; 20; 39 ir kt.), neišrankus valgiui (Caes. 17.4, 9)

³⁴ Biografijoje Aleksandras niekur nevadinamas tironu, tik karaliumi (βασιλεύς). Vientelį kartą jo valdžia apibūdinama kaip τυραννίς, bet tai yra pateikiama kaip Kalistenio nuomonė apie Aleksandrą (neigiamai apibūdinanti ne tiek Aleksandrą, kiek patį Kalistenį), Plutarcho mėginant pateisinti Aleksandro elgesį su Kalisteniu (Alex. 55.2); Plutarcho nuomone, pats Kalistenis neišmintingai elgdamasis užsitraukė Aleksandro pyktį: *Aristotelis nesuklydo pasakęs, kad Kalistenis buvo nuostabus oratorius, bet neturėjo proto* (Alex. 54.2).

Tos išorinės jėgos (minia, sąjungininkai, kariai), kurioms jis pataikavo, kuriomis manipuliavo ir kurios padėjo jam tapti imperijos valdovu, jį ir pražudė: kad ir nujausdamas mirtiną pavojų, jis turėjo ir toliau joms pataikauti ir elgtis taip, kaip iš jo buvo tikimasi (Pelling, 1997, 217–218). Chr. Pellingo teigimu, abi biografijas vienija bendra idėja: tironija neturi perspektyvos, tironija pati save sunaikina.

Pamėginkime į šias abiejų gyvenimų tragiškąsias aplinkybes pažvelgti atidžiau. Pradėsime nuo Cezario, kurio paskutinių gyvenimo dienų aprašymas yra išsamesnis ir dramatiškesnis (*Caes.* 61–66: Cezariui nerimą kelia pranašiški keisti ženklai, sapnai, nelaimė reiškiantys aukojimai, jis nesugeba elgtis nuosekliai ir keičia sprendimus, pataikaudamas minios nuomonei). Bet mus labiau domina situacija, susiklosčiusi jau po netikėtos Cezario mirties (*Caes.* 66–69). Cezario mirtis nuo buvusių sąjungininkų ir artimų žmonių rankų sukelia sąmyšį ir baimę (*Caes.* 67.1: κατέπλησε ταραχῆς καὶ δέους ἀπόρου τὸν δῆμον), žudikai, dar neatvėsę nuo žudynių, traukia į Kapitolijų ir drąsiai kviečia tautą į kovą už laisvę (*Caes.* 67.3). Romėnams gaila Cezario, bet jie gerbia Brutą (*Caes.* 67.8); senatas nutaria suteikti Cezariui dievišką garbę (*Caes.* 67.8: ὡς θεὸν τιμᾶν ἐψηφίσαστο). Kai romėnai pamato Cezario lavoną, daugybės žaizdų subjaurotą, jie ima siautėti, nesilaikydami nei padarumo, nei tvarkos (*Caes.* 68.1: τὸ σῶμα κομιζόμενον δ' ἄγορᾶς ἐθεάσαντο ταῖς πληγαῖς διαλεωβημένον, οὐκέτι κόσμον εἶχεν οὐδὲ τάξιν αὐτῶν τὸ πάθος): aplink lavoną sukraunami suolai, pinigų keitėjų stalai, užtvapai, juos užkūrus sudeginamas kūnas, šėlstanti minia pasklinda po

visą miestą, degina sąmokslininkų namus, drasko į gabalus įtartinus jai žmones. Po septynių dienų danguje ryškiai suspindo kometa; visus metus po Cezario mirties saulės šviesa buvo blyški ir nepajėgė sušildyti žemės (*Caes.* 69.4–5). Brutą ilgai persekiojo baisi Cezario šmėkla (*Caes.* 69.9: ψόφου δέ τινος αἰσθῆσθαι περὶ τὴν θύραν ἔδοξε, καὶ πρὸς τὸ τοῦ λύχνου φῶς ἦδη καταφερομένου σκεψάμενος, ὅψιν εἶδε φοβερὰν ἀνδρὸς ἐκφύλου τὸ μέγεθος καὶ χαλεποῦ τὸ εἶδος), kuri pasirodė ir lemtingąją naktį prieš pralaimėjimą prie Filipų; supratęs savo lemtį Brutus nusižudė (*Caes.* 69.13–14).

Išlikusiame paskutiniųjų Aleksandro dienų aprašyme daug panašių motyvų (*Alex.* 73–76): keisti ženklai ir nelaimė lemiantys pranašavimai kelia Aleksandriui baimę, jis darosi prietaringas, prislėgtas ir įtarus (*Alex.* 74.1: δύσελπις ἦν πρὸς τὸ θεῖον ἦδη καὶ πρὸς τοὺς φίλους ὑποπτος; *Alex.* 75.1: ταραχώδης γενόμενος καὶ περιφόβος τὴν διάνοιαν), bet gavęs palankią pranašystę dėl Hefaistiono pomirtinio sudievinimo vėl ima elgtis įprastai, dalyvauja su bičiuliais aukojimuose ir šventėse (*Alex.* 75.3: ἀποθέμενος τὸ πένθος αὐθις ἦν ἐν θυσίαις καὶ πότοις). Po vienos iš tokių puotų jis suserga (*Alex.* 75.4–5) ir po dešimties dienų miršta (*Alex.* 76.9). Plutarchas atmeta istorikų pamėgtą dramatišką paskutiniųjų Aleksandro gyvenimo dienų ir ypač – paskutiniosios puotos aprašymą³⁵ (*Alex.* 75.5: [...] ὥσπερ δράματος μεγάλου τραγικὸν ἐξόδιον καὶ περιπαθὲς πλάσαντες). Taigi,

³⁵ Tikriausiai Plutarchas turi galvoje pirmąsias Kleitarchą ir jo sekėją Diodorą (Hamilton, 1969, 208–209).

jis nei Aleksandro gyvenimo, nei jo mirties šiame kūrinyje nelinkęs vaizduoti kaip tragedijos. *Cezario gyvenime*, priešingai, įvykiai prieš Cezario mirtį, nužudymo išsamus aprašymas ir dramatiški paskesnių įvykių akcentai rodo, kad Plutarcho pasakojimas apie Cezario gyvenimo pabaigą modeliuojamas kaip drama ir pats Cezaris jame vaizduojamas kaip tragiškasis herojus.

Aleksandro gyvenimas priklauso kitam stilistiniam registru. Tai atsiskleidžia ne tik paties Plutarcho žodžiuose, kad jis nepritaria tokiam Aleksandro gyvenimo vaizdavimui, bet ir keliose digresijose lyg tarp kitko paminėtose detalėse: viename iš epizodų pasakojama, kaip Kasandras³⁶, pats savo akimis matęs Aleksandrą ir su juo bendravęs tik paskutiniaisiais Aleksandro gyvenimo mėnesiais, sulaukia griežto Aleksandro atsakymo į savo ciniškus žodžius. Aleksandras čia vaizduojamas kaip teisingas karalius ir griežtas nedorųjų baudėjas. Kai po daugelio metų, jau tapęs Makedonijos ir Graikijos valdovu, Kasandras Delfuose pamatė Aleksandro statulą, jis taip persigando, *kad visas iš siaubo sudrebėjo ir vos atsipeikėjo* (*Alex. 74.6*). Net ir miręs Aleksandras priverčia drebėti iš baimės vieną iš galingiausių ir klastingiausių helenistinio pasaulio valdovų.

Kita detalė – mirusio Aleksandro kūno aprašymas. Plutarchas pabrėžia, kad daug dienų po mirties dideliame karštyje Aleksandro kūnas išliko gražus ir gedimo nepaliestas: [...] τῶν ἡγεμόνων στασιασάντων

³⁶ Kasandras kai kurių istorikų kaltintas Aleksandro nuuodijimu (*Diod. 17.117–118; Curt. 10.10. 14–19*). Plutarcho nuomonė apie jį neigiama, nors jis ir nemini pastarosios versijos ir kitų baisių Kasandro nusikaltimų (Olimpiados, Roksanos, Aleksandro IV nužudymo).

ἐφ' ἡμέρας πολλὰς ἀθεράπευτον τὸ σῶμα κείμενον ἐν τόποις θερμοῖς καὶ πνιγῶδουσιν οὐδὲν ἔσχε τοιαύτης φθορᾶς σημεῖον, ἀλλ' ἔμεινε καθαρὸν καὶ πρόσφατον (*Alex. 77.5*)³⁷.

Šis aprašymas tarsi sugrąžina į biografijoje dažnai suskambantį epinį herojinį registrą: akivaizdi paralelė su Hektoru, kurio kūną po žūties nuo gedimo apsaugoję dievai³⁸. Apie Cezario kūną tepasakoma trumpa pastaba, kad jis buvo žaizdų subjaurotas, t. y. sudarkytas ir pasikeitęs (*Caes. 68.1: ταῖς πλῆγαις διαλελωβημένον*).

Plutarchas aprašo ir abiejų biografijų veikėjų išvaizdą. Aleksandro laikysena, nukreiptas į tolius žvilgsnis palyginami su Lisipo portretais; jo oda buvusi labai balta, iš viso kūno sklidęs malonus

³⁷ Kurcijaus Rufo *Aleksandro Didžiojo istorijoje* pabrėžiama, kad Aleksandro kūnas nė kiek nepasikeitęs karste išliko 7 dienas (10. 10. 9–12: *Septimus dies erat, ex quo corpus regis iacebat in solio, curis omnium ad formandum publicum statum a tam sollemni munere aversis. Et non alia quam Mesopotamiae regione fervidior aestus existit, adeo ut pleraque animalia, quae in nudo solo deprendit, extinguat: tantus est vapor solis et caeli, quo cuncta velut igne torrentur. Fontes aquarum et rari sunt et incoletium fraude celantur: ipsis usus patet, ignotus est advenis. Traditum magis quam creditum refero: ut tandem curare corpus exanimam amicum vacavit, nulla tamen, ne minimo quidem livore corruptum videre, qui intraverant*).

Ailianas pasakoja, kad kūnas nepalaidotas gulėjo mėnesį (*Varia Historia, 12.64: Ὁ μὲν Φιλίππου καὶ Ὀλυμπιάδος Ἀλέξανδρος ἐν Βαβυλῶνι τὸν βίον καταστρέψας, νεκρὸς ἔκειτο, ὁ τοῦ Διὸς εἶναι λέγων. καὶ στασιαζόντων περὶ τῆς βασιλείας τῶν περὶ αὐτόν, ταφῆς ἄμοιρος ἦν, ἧς μεταλαγχάνουσι καὶ οἱ σφόδρα πένητες, τῆς φύσεως τῆς κοινῆς ἀπαιτουσῆς τὸν μηκέτι ζῶντα κατακρύψαι. ἀλλ' οὐτὸς γε τριάκοντα ἡμέρας κατελείπτο ἀκηδῆς [...]*).

³⁸ *Il. 24. 16–21:*

τρὶς δ' ἐρύσας περὶ σῆμα Μενoitιάδαο θανόντος αὐτίς ἐνὶ κλισίῃ παυέσκετο, τὸν δέ τ' ἔασκεν ἐν κόνι ἐκτανύσας προπρηγνέα τοῖο δ' Ἀπόλλων πάσαν ἀεικελὴν ἄπεχε χοῦν φῶν' ἐλεαίρων καὶ τεθνηῶτα περ' περὶ δ' αἰγίδι πάντα κάλυπτε χρυσεῖη, ἵνα μὴ μιν ἀποδούφοι ἔλκυστάζων.

knvapas, persunkęs ir jo drabužius³⁹: Καὶ γὰρ <ᾶ> μάλιστα πολλοὶ τῶν διαδόχων ὕστερον καὶ τῶν φίλων ἀπεμιμούντο, τὴν τ' ἀνάτασιν τοῦ αὐχένος εἰς εὐδύνημον ἤσυχῃ κεκλιμένου καὶ τὴν ὑγρότητα τῶν ὀμμάτων διατετήρηκεν ἀκριβῶς ὁ τεχνίτης. [...] Ἦν δὲ λευκός, ὥς φασιν· ἡ δὲ λευκότης ἐπεφοίνισεν αὐτοῦ περὶ τὸ στήθος μάλιστα καὶ τὸ πρόσωπον. [...] τοῦ χρωτὸς ἡδιστον ἀπέπνει καὶ τὸ στόμα καὶ τὴν σάρκα πᾶσαν, ὥστε πληροῦσθαι τοὺς χιτωνισκοὺς (*Alex.* 4. 2–4). Cezaris atrodo kaip Aleksandro priešingybė; nors jis taip pat buvo blyškios odos, bet jo kūnas buvo silpnas ir gležnas, jį kamavo nuomaras (*Caes.* 17.2: [...] τὴν ἕξιν ὧν ἰχνὸς καὶ τὴν σάρκα λευκὸς καὶ ἀπαλὸς καὶ τὴν κεφαλὴν νοσώδης καὶ τοῖς ἐπιλεπτικοῖς ἔνοχος).

³⁹ Antikoje tai buvo asocijuojama su dieviškumu; Aristoksenas, kurio kūrinii Plutarchas čia remiasi, tikriausiai tokiu būdu siekė pabrėžti jei ne Aleksandro dieviškumą, tai bent jau herojaus rangą (žr. Hamilton, 1969, 11).

LITERATŪRA

Averincev, S. S., 1973: *Plutarch i anticznaja biografija*, Maskva: Nauka.

Barrow, R. H., 1967: *Plutarch and his Times*, London: Chatto and Windus.

Bosworth, A. B., 2006: „Alexander the Great and the Creation of the Hellenistic Age“, *The Cambridge Companion to the Hellenistic World* (Glenn R. Rugh, ed.), Cambridge University Press, 9–27.

Curtius Rufus, *Histoires*, tome II, texte établi et traduit par H. Bardon, Paris: Les Belles Lettres, 1965.

Dihle, A., 1956: *Studien zur griechischen Biographie*, Göttingen.

Droysen, J. G., 1931: *Geschichte Alexanders der Grossen*, Leipzig.

Flacelière, Robert, 1975: „Vie d' Alexandre. Notice“, *Plutarque. Vies*, T. IX (*Aleksandre – César*), texte établi et traduit par Robert Flacelière et Émile Chambry, Paris: Les Belles Lettres, 1–29.

Gibson, Craig A., 2004: „Learning Greek History in the Ancient Classroom: the Evidence of the Tre-

Aleksandro paveikslas – jo gyvenimo būdas, viską nustelbiantis šlovės siekimas, ryšys su Hefaistionu, labai jausminga reakcija į nesėkmes ir praradimus, jo charakterio trūkumai (siaubą keliantis staigus jo pyktis), pagaliau net jo charakterio pasikeitimas, liūdesys ir vienišumas biografijos pabaigoje – kreipia į Plutarcho nurodytą Aleksandro idealą nuo pat paauglystės (*Alex.* 5.8), Homero *Iliados* herojų Achilą. Cezaris iš tiesų yra tironas (taip jis Plutarcho ir vadinamas *gyvenimo* tekste), jo gyvenimo tikslas buvo egoistiškas absoliučios valdžios siekimas bet kokiomis priemonėmis. Būtent tai sužlugdė Cezarį ir vos nepražudė visos valstybės. Neretai romantišką atspalvį biografijų rinkinyje įgijęs Aleksandro paveikslas sukurtas pagal herojinio epo žmogaus idealą: tai žmogus, kuris *ne tiktai nė karto nebuvo priešų nugalėtas, bet netgi buvo stipresnis už vietą ir laiką*.

atisses on *progymnasmata*“, *Classical Philology* 99 (2004), 103–129.

Hamilton, J. R., 1969: *Plutarch, „Alexander“*. *A Commentary*, Oxford: Clarendon Press.

Homere, *Iliade*, tome IV (chants XIX–XXIV), texte établi et traduit par Paul Mazon, avec la collaboration de Pierre Chantraine, Paris: Les Belles Lettres, 1994.

Juchnevičienė, Nijolė, 2004: „Istorikai apie istoriją ir tragediją“, *Literatūra* 46(3), 41–56.

Juchnevičienė, Nijolė, 2005: „Graikų karų su persais recepcija romėniškoje Graikijoje: Herodotas Plutarcho akimis“, *Literatūra*, 47(3), 8–32.

Lacy de, Phillip, 1951: „Biography and Tragedy in Plutarch“, *AJP* LXXIII 2 (290), 159–171.

Lane Fox, Robin, 1986: *Alexander the Great*, London: Penguin Books.

The Oxford Classical Dictionary (OCD), 1970 (N. G. L. Hammond, H. H. Scullard, eds.), second edition, Oxford: Clarendon Press.

Pelling, Christopher, 1997: „Plutarch on Caesar’s Fall“, *Plutarch and his Intellectual World* (ed. J. Mossman), Duckworth, Wales, 215–231.

Plutarchas, 1996: *Plutarchas. Rinktinės biografijos*, iš graikų kalbos vertė Anastasija Kašinskaitė, Vilnius: Vytury.

Plutarque, *Vies*, t. IV (*Timoléon – Paul Émile – Pélopidas – Marcellus*), texte établi et traduit par Robert Flacelière et Émile Chambry, Paris: Les Belles Lettres, 1966.

Plutarque, *Vies*, t. III (*Périclès – Fabius Maximus – Alcibiade – Coriolan*), texte établi et traduit par Robert Flacelière et Émile Chambry, deuxième tirage, Paris: Les Belles Lettres, 1990.

Plutarque, *Vies*, t. IX (*Alexandre – César*), texte établi et traduit par Robert Flacelière et Émile Chambry, Paris: Les Belles Lettres, 1975.

Plutarque, *Vies*, t. II (*Solon – Publicola, Thémistocle – Camille*), texte établi et traduit par Robert Flacelière, Émile Chambry et Marcel Juneaux, deuxième tirage, Paris: Les Belles Lettres, 1968.

Plutarque, „La fortune ou la vertu d’Alexandre“, *Oeuvres morales*, tome V–1, texte établi et traduit par Fr. Frasier et Chr. Froidefond, Paris: Les Belles Lettres, 1990.

Russell, D. A., 1963: „Plutarch’s Life of Coriolanus“, *JRS* 53, 21–28.

Shipley, Graham, 2005: *The Greek World after Alexander*, London–New-York: Routledge.

Stadter, Philip A., 1965: *Plutarch’s Historical Methods: An Analysis of the Mulierum Virtutes*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Wardman, Alan, 1974: *Plutarch’s “Lives”*, London: Paul Elek.

PLUTARCH’S ALEXANDER: PROBLEMS OF INTERPRETATION

Nijolė Juchnevičienė

S u m m a r y

Alexander’s character and his activities occupy a special position in the works of Plutarch. *Alexander’s Life* is the second largest *life* in the corpus, there are two elaborated speeches on him included into *Moralia*, and he is often mentioned in the other pieces of this corpus. The speeches, usually called *De Alexandri Magni fortuna aut virtute* (A and B), were written by the young Plutarch. They belong to the epideictic rhetoric tradition and are based on the opposition between the hero’s ἀρετή and τύχη, which was in general not favorable to him. According to Plutarch, all Alexander’s life was a struggle between τύχη and ἀρετή. The speeches reveal the impressive portrait of Alexander not only as an invincible warrior, but also as a philosopher in arms, whose immortal achievements are the best proof of his ἀρετή. He managed to overcome the unfavorable τύχη and to civilize the world of the barbarians. There is a difference of interpretation of the character between the speeches and the *Life*. Alexander is not as perfect there as in the speeches, but his character still is in the

center of the narration. The motive of ἀρετή vs. τύχη is also present and Plutarch still sticks to his earlier opinion that Alexander’s ἀρετή, not τύχη was the decisive factor in his life. Plutarch notices the changes in Alexander and his negative features, but at the same time, he tries to explain and extenuate his behavior pointing out to Alexander’s extreme valuation of his δόξα, which he regarded more important than the royal power and the life itself. In my opinion, Alexander’s attitude to his δόξα reveals the difference between the heroes of the pair, Alexander and Caesar. This difference is also expanded in the detailed description of the post-mortal status and fate of their bodies, the effect that reminiscence of them makes on the living. I agree with the opinion, that Caesar is portrayed as a tyrant, who after achieving his egotistic goals was destroyed by the very powers that had helped to achieve it. Caesar in the Plutarch’s *life* belongs to the realm of tragedy. Plutarch’s Alexander belongs to different stylistic vein, that of the heroic epos.

Gauta 2010 11 24

Priimta spaudai 2010 12 06

Autorės adresas:

Vilniaus universitetas

Klasikinės filologijos katedra

Universiteto g. 5

LT-01513 Vilnius

El.paštas: nijole.juchnevičienė@ff.vu.lt